DVIEJŲ ETAPŲ OMNIKRATINIO VALDYMO MODELIO TAIKYMO VIEŠAJAME SEKTORIUJE STRATEGINĖ KONCEPCIJA

1. Koncepcijos tikslas, problema ir posthierarchinis kontekstas

Šiuolaikinės atstovaujamosios demokratijos krizė pasireiškia giliu struktūriniu atotrūkiu tarp visuomenėje slypinčio pažintinio potencialo ir realios galios priimti bendro gyvenimo sprendimus. Šioje sistemoje piliečiams palikta itin siaura funkcija – periodiškai suteikti mandatą atstovams, o pati sprendybos praktika izoliuojama nuo kasdienio visuomenės mąstymo ir analizės procesų. Vis dėlto šiuolaikiniame skaitmeniniame amžiuje, pasižyminčiame sudėtingais socialiniais, ekologiniais bei technologiniais iššūkiais, pažintinio gilinimosi ir sprendimų priėmimo atskyrimas kelia grėsmę pačios demokratinės santvarkos gyvybingumui. Šios koncepcijos strateginis tikslas – pateikti viešojo sektoriaus transformacijos architektūrą, perkeliančią valdymo svorio centrą nuo nuolatinio atstovavimo prie protokolu grįstos omnikratinės sprendybos, kurioje mąstymas ir sprendimas tampa vientisu kolektyvinio intelekto procesu.

Svarstant dabartinę valdymo krizę, išryškėja dvigubo pažintinio ir politinio delegavimo rizika. Tradicinė atstovaujamoji demokratija politiškai įteisina darbo pasidalijimą: piliečiai deleguoja sprendimų priėmimą politikams, o administracinis aparatas įgyvendina jų pasirinkimus. Tačiau lygiagrečiai formuojasi nauja pažintinė atskirtis, susijusi su generatyvinio dirbtinio intelekto (DI) plėtra. Kai skaitmeninės technologijos perima ne tik rutininį darbą, bet ir teksto skaitymą, santraukų rengimą bei argumentų formulavimą, kyla grėsmė, kad technologija pradės formuoti pačią piliečių mąstymo struktūrą. Kai politinio sprendimo delegavimas sutampa su pažintinės veiklos delegavimu technologijoms, pagalbinė priemonė ima pakeisti patį pilietinį subjektą, paversdama jį pasyviu sprendimų vartotoju.

Socialinių mokslų daktarė ir publicistė Marija Antanavičiūtė esė knygoje *„Kovai“* (2026) perspėja: nustojusi skaityti ir rašyti, visuomenė praras gebėjimą demokratiškai spręsti. Ši įžvalga pagrįstai pabrėžia raštingumo, kaip gebėjimo dalyvauti kuriant bendro gyvenimo taisykles, svarbą. Tačiau posthierarchinė valdymo analizė leidžia iškelti priešingą priežastingumo hipotezę: pati priežasties ir pasekmės grandinė veikia priešinga kryptimi. Kai sprendimų priėmimas yra monopolizuojamas institucijose, o piliečio žinios nevirsta realiais bendrais pasirinkimais, visuomenei nebelieka racionalios motyvacijos investuoti laiko į gilinimąsi, skaitymą ir analitinį

mąstymą. Jei žmogaus atrastos įžvalgos nepajėgios pakeisti tikrovės, jam tampa racionaliau sekti politinių stovyklų kova, pasirinkti vienos iš jų pasakojimą arba visiškai atsitraukti. Pažintinių gebėjimų silpnėjimas yra institucinio sprendimų galios monopolizavimo pasekmė.

Norint suprasti galimas viešojo sektoriaus valdymo transformacijos kryptis, būtina palyginti tris esmines prieigas:

Valdymo prieiga	Atrankos ir galios suteikimo mechanizmas	Sprendybos apimtis ir kolektyvinio intelekto išnaudojimas
Tradicinė atstovaujamoji demokratija	Rinkimai, politinis tarpininkavimas, atstovaujamasis mandatas.	Sprendimų priėmimas monopolizuojamas profesionalių politikų klasei. Visuomenės pažintiniai gebėjimai atskiriami nuo sprendybos galių.
Hélène Landemore piliečių asamblėjos	Burtų kelias (sorticija), reprezentatyvi visuomenės imtis.	Nuolatinių politikų pakeitimas laikinai atrinktais piliečiais. Burtų kelias sprendžia atrankos nešališkumą, tačiau sprendžia ribota grupė visų kitų vardu, neįtraukiant visos visuomenės išsklaidytų žinių.
Omnikratinė posthierarchija	Konkrečiam klausimui pritaikytos sąveikos, apskaitomas anonimiškumas, kompetencijos patikra.	Sprendybos architektūros pakeitimas. Atskirti atradimo ir pasirinkimo etapai; sprendimą pagal protokolo taisykles priima visa suinteresuota ir kompetentinga visuomenė be nuolatinių tarpininkų.

Šis palyginimas atskleidžia, kodėl atstovavimo pertvarkos – pavyzdžiui, Hélène Landemore veikale *Politics Without Politicians: The Case for Citizen Rule* (2026) nagrinėjamo piliečių asamblėjų sudarymo burtų keliu – nepakanka. Burtų mechanizmas išsprendžia dalyvių atrankos nešališkumą ir sumažina priklausomybę nuo rinkimų kampanijų ar pinigų, tačiau pačios asamblėjos išlieka riboto dydžio miniatūrinėmis visuomenėmis (angl. *mini-publics*), kurios kuria ir renkasi alternatyvas visų kitų vardu. Burtai nepasiūlo protokolo, kaip mobilizuoti tūkstančių išsklaidytų žinovų įžvalgas, kaip atrasti dar neegzistuojančias alternatyvas ir užtikrinti, kad tylus,

bet prasmingas argumentas nenusileistų iškalbingam varžovui. Todėl būtina keisti ne tik sprendžiančių asmenų atrankos būdą, o pačią sprendybos architektūrą.

Šis poreikis iš esmės perprojektuoti valdymo logiką reikalauja išsamaus dviejų etapų omnikratinės sprendybos architektūrinio mechanizmo nagrinėjimo.

2. Dviejų etapų omnikratinės sprendybos architektūros mechanizmas

Omnikratinė valdymo architektūra remiasi funkciniu diferencijavimu tarp dviejų esminių sprendybos užduočių: **galimybių atradimo** (I etapas) ir **bendro pasirinkimo** (II etapas). Šis diferencijavimas užkerta kelią pavojui, kad kompetencija siūlyti sprendimus pavirs technokratine teise vienvaldiškai nustatyti visuomenės ateitį. Abu etapai vykdomi toje pačioje kolektyvinio intelekto aplinkoje, grįstoje vieningu protokolu ir anonimine sąveika, tačiau jie sprendžia skirtingus užeidimus ir reikalauja specifinio dalyvių įsitraukimo.

2.1. I etapas: Klausimo žinovų alternatyvų atradimas

Pirmojo etapo tikslas – atsakyti į klausimą, kokie sprendimai yra įmanomi ir sukurtų didžiausią ilgalaikę visuomeninę vertę.

Šioje sistemoje **dalyvių kompetencijos samprata** ne tapatinama su formaliais akademiniais laipsniais ar tituluotu statusu. Ji apima praktines profesines žinias,

vietinę patirtį, gebėjimą įžvelgti sunkiai formalizuojamas sprendimų pasekmes bei specifinius gebėjimus. Naujų dalyvių pasirengimas sprendžiamai užduočiai tikrinamas konkrečiai problemai pritaikytu testu. Vertinimų poveikis visai sistemai koreguojamas **specializacijos svoriu**, kurį dalyviai sukaupia ankstesnėje praktinėje veikloje. Svarbu pabrėžti, kad ši žinovų grupė nėra nuolatinis valdymo organas ar ekspertų taryba: ji formuojama kaip *ad-hoc* struktūra konkrečiai užduočiai išspręsti, o pateikus bei išreitingavus alternatyvas – išsiskirsto.

Visas sąveikos procesas vyksta **apskaitomo anonimiškumo** sąlygomis. Dalyviai mato vienas kito pateiktus pasiūlymus, tačiau nemato jų autorių tapatybių, institucinių priklausomybių ar politinių stovyklų. Vienas įrašas išreiškia vieną aiškią idėją. Tai eliminuoja autoriteto spaudimą, užkerta kelią statuso baimei ir atveria galimybę kurti naujas, kokybiškesnes alternatyvas sintezuojant kitų pateiktas įžvalgas.

Pirmojo etapo rezultatas – **išreitinguotas alternatyvų portfelis**. Jis matuoja pasiūlymų rezonansą, įverčių pasiskirstymą ir poliarizaciją. Vertinimo tikslas – surasti sprendimus, kurie kurtų vertę net ir sprendybos procese nedalyvavusiems asmenims. Net ir poliarizuoti įverčiai suteikia analitinės naudos, nes indikuoja dar neišspręstas vertybines įtampas, trūkstamus duomenis ar naujas atveriamas galimybes.

2.2. II etapas: Suinteresuotųjų kolektyvinis pasirinkimas

Antrojo etapo tikslas – iš pirmajame etape suformuoto alternatyvų portfelio išrinkti visuomeniniu požiūriu priimtiniausią sprendimą bendram įgyvendinimui.

Antrasis etapas nėra tradicinis daugumos balsavimas, kuriame varžosi suinteresuotos antagonistinės grupės. Tai nauja vertinimo užduotis toje pačioje kolektyvinio intelekto aplinkoje. Dalyviai nagrinėja pirmajame etape parengtą alternatyvų portfelį ir anonimiškai vertina siūlymus, siekdami nustatyti sprendimą, kuriantis didžiausią bendrąją vertę.

Dalyvavimo sąlyga ir greitasis DI testas užtikrina, kad antrajame etape gali dalyvauti kiekvienas asmuo, pareiškęs suinteresuotumą ir išlaikęs greitąjį DI palaikomą srities kompetencijos testą. Amžius, išsilavinimo diplomas, užimamos pareigos ar socialinis statusas jokios įtakos nedaro – tikrinamas tik realus gebėjimas suprasti nagrinėjamą klausimą ir pasirinkimų padarinius.

Testo funkcija ir kultūrinė reikšmė yra daugiasluoksnė. Greitojo testo paskirtis – užtikrinti, kad į klausimus atsako pats žmogus realiu laiku, užkertant kelią išorinių šaltinių ar generatyvinio DI naudojimui atsakymų generavimo metu. Šis mechanizmas įgyja gilią kultūrinę prasmę: jaunas asmuo ar bet kuris kitas pilietis, įgijęs reikiamą kompetenciją, įgyja teisę spręsti priimant realius valdymo sprendimus

nelaukdamas formaliai nustatyto balsavimo amžiaus. Vyresnis asmuo ar profesorius netenka išankstinio pranašumo vien dėl savo statuso – galimybę spręsti suteikia pademonstruotas klausimo išmanymas.

Sprendimo pasirinkimo procese suinteresuotieji vertina alternatyvas siekdami „pataikyti į kolektyvinę išmintį“. Pasirinkimas suformuojamas iš bendrų įverčių matricos, o ne iš atskirų stovyklų konkurencijos, užtikrinant nešališką galutinį rezultatą.

Šios dviejų etapų architektūros praktinis veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo elgsenos ir paskatų mechanizmo, paverčiančio asmeninį interesą bendruoju gėriu.

3. Sąveikos paskatos ir atvirkštinė kalinio dilema

Omnikratinis valdymo modelis perkelia socialinės etikos įgyvendinimą nuo pasyvių moralinių raginimų prie algoritmiškai ir matematiškai suprojektuotų sąveikos paskatų. Tradicinėse politinėse sistemose asmeninė sėkmė dažnai pasiekiama per konflikto gilinimą ar šališką savo grupės interesų gynimą. Omnikratijoje paskatų struktūra pakeičiama taip, kad asmeninės naudos siekis sutaptų su visuomeniniu interesu.

Atvirkštinės kalinio dilemos (Reverse Prisoner's Dilemma) mechanizmas paremtas matematine-informacine architektūra: dalyvio individualus balų rezultatas priklauso nuo to, kiek jo vertinimai atitinka emergencinį kolektyvinį vertinimą. Esminė protokolo sąlyga – **informacija apie kitų dalyvių įverčius yra griežtai slepiama iki vertinimo pabaigos**. Jei dalyviai matytų tarpinius rezultatus, kiltų mėgdžiojimo (angl. *bandwagoning*), echo-kamerų susidarymo arba autoritetų slepimosi rizika. Nežinodamas kitų įverčių, dalyvis negali mechaniškai prisitaikyti prie išankstinės nuomonės. Norėdamas gauti aukštą įvertinimą, jis privalo vertinti nešališkai ir ieškoti objektyvaus bendrojo gėrio, nes egoistinis ar šališkas vertinimas iškreipia jo rezultatą santykyje su emergencine išmintimi.

Vertinimas atliekamas **graduoto vertinimo taisyklėmis skalėje nuo −5 iki +5**. Konkreti **nulio (0) reikšmė** šiame protokole atlieka griežtą sisteminio saugiklio funkciją: nulis žymi išskirtinai protokolo pažeidimą (atskleistą autoriaus tapatybę, neaiškumą, turinio kartojimąsi ar nesusiejimą su užduotimi), o ne abejingumą ar nepopuliarią mintį. **Už nepopuliarią, keistą ar poliarizuojančią idėją skirti 0 yra griežtai draudžiama**. Poliarizuojančios idėjos praturtina sprendybos lauką, todėl joms skiriami teigiami arba neigiami įverčiai pagal jų sukuriamą vertę.

Šiame mechanizme **universalioms vertybėms** (Immanuelio Kanto universalizacijos principui ir Auksinei taisyklei) tenka algoritminis vaidmuo. Kadangi dalyvis nežino kitų įverčių iš anksto, jam tampa racionaliai naudinga vertinti taip, tarsi jo vertinimo

matas taptų visuotine norma. Tai skatina vertintojus atsižvelgti į nedalyvaujančius asmenis, ateities kartas ir gamtos ekosistemas, kurios pačios negali pareikšti savo balso.

Visoje omnikratinėje architektūroje išlaikomas griežtas **žmonių ir algoritmų santykio apibrėžimas**: *žmonės vertina, algoritmai apskaičiuoja*. Algoritmas neatlieka etikos cenzoriaus vaidmens, nekuria participantų psichologinių profilių ir nenustato „teisingų“ atsakymų. Jis tik skaičiuoja įverčių matricas, individualius balus ir specializacijos svorius, užtikrindamas, kad išmintis emerguotų tiesiogiai iš žmonių sąveikos.

Apibendrinant šiuos sąveikos elementus, galima išskirti pagrindinius protokolo komponentus:

- **Paskatų apvertimas:** Asmeninis balų siekimas paverčiamas motyvu ieškoti bendrojo gėrio per atvirkštinę kalinio dilemą.
- **Informacinė izoliacija:** Tarpinių vertinimų slėpimas eliminuoja elito nuomonės mėgdžiojimą bei poliarizacijos spąstus.
- **Protokolinis skaitomumas:** Vertinimo skalė griežtai atriboja turinio vertinimą nuo protokolo pažeidimų (0 įvertis taikomas tik taisyklių nusižengimams).
- **Algoritminis neutralumas:** Techninė sistema tik skaičiuoja žmogiškųjų įverčių matricas, neformuodama vertybinių sprendimų už žmogų.

Toks algoritminis paskatų suderinimas iš esmės keičia tradicinės politinės atsakomybės sampratą ir institucinį politiko vaidmenį viešajame sektoriuje.

4. Politinės atsakomybės transformacija ir architektūrinė bedarbystė

Hierarchinėse valdymo sistemose politinė atsakomybė yra neatsiejama nuo galios koncentracijos: teisė spręsti suteikiama konkretiems išrinktiems asmenims, todėl po žalingų sprendimų siekiama individualizuoti kaltę. Ši struktūra veikia reaguojamuoju principu – baudžiant ar keičiant politikus jau įvykus žalai, tačiau pats neatsakingo sprendimo priėmimo mechanizmas lieka nepašalintas.

Posthierarchiniame modelyje atsakomybės samprata perkeliama iš reaguojamosios atsakomybės *po* sprendimo į atsakingo vertinimo įkomponavimą *į patį sprendimo priėmimo protokolą*. Kai sprendimą anonimiškai ir kolektyviai priima tūkstančiai kompetentingų bei suinteresuotų dalyvių, veikiančių pagal atvirkštinės kalinio dilemos paskatas, normatyvinė išvada yra vienareikšmė: **individualizuotos politinės atsakomybės klausimas už kolektyvinį pasirinkimą praranda prasmę**. Nė vienas individualus asmuo nepriima sprendimo vienas, todėl ir kaltės atribojimas pavieniam subjektui tampa nebeįmanomas.

Tačiau ši teorinė išvada nereiškia sistemos neklystamumo. Paskatų atitiktis universalioms vertybėms yra būtina protokolo veikimo prielaida, o ne jau empiriškai įrodyta garantija, kad bet kokia reali dalyvių grupė negalės klysti. Protokolo modeliavime būtina įvertinti dvi esmines rizikas:

1. **Dalyvių susitarimo piktnaudžiauti (collusion) rizika:** Pavojus, kad tam tikros grupės mėgins koordinuoti savo vertinimus už sistemos ribų.
2. **Rėmimosi klaidingais duomenimis rizika:** Pavojus, kad nekokybiški ar iškreipti pradiniai duomenys nuves prie netinkamo kolektyvinio pasirinkimo.

Sistemos prielaidos griežtai atribojamos nuo neklystamumo: **vykdytojų atsakomybė** (administracijos ir vykdomųjų institucijų pareiga) už teisėtą sprendimo įgyvendinimą, procedūrų laikymąsi bei patikėtų išteklių valdymą išlieka visiškai nepakitusi. Sąžiningai priimti, bet netinkami sprendimai koreguojami naujais omnikratinės sprendybos ciklai, neieškant atpirkimo ožių, o koreguojant alternatyvas pagal įgyvendinimo duomenis.

Remiantis *Post-Hierarchy Papers* esė Nr. 240 (*„When Politicians Become Unemployed: Why Collective Intelligence May Render Professional Politics Obsolete“*, 2026), šis modelis atskleidžia dvi esmines sistemines pasekmes viešajam sektoriui:

- **Architektūrinė bedarbystė (Architectural Unemployment):** Tai reiškinys, kai aktyvi profesionalioji politika praranda savo institucinį būtinumą ne todėl, kad politikus pakeistų dirbtinis intelektas ar autoritarinis valdymas, o todėl, kad pati visuomenė išmoksta kokybiškiau vykdyti sprendimų priėmimo funkciją per kolektyvinio intelekto protokolus. Institucinis Seimo, Tarybų ir ministerijų aparatinis vaidmuo patiria transformaciją: **valdžia perimama iš sprendimus priimančios galios ir paverčiama procedūrų priežiūros, ribų nustatymo bei įgyvendinimo audito funkcija**.
- **Parazitinis sprendimų dauginimasis (Parasitic Decision Proliferation):** Žemos kokybės ar interesų grupių padiktuoti politiniai sprendimai dažnai sukelia šalutinių pasekmių, kurioms taisyti vėliau priimama aibė naujų reglamentų. Kokybiškesnis pirminis kolektyvinis pasirinkimas sumažina poreikį kurti taisomuosius sprendimus, taip išvalant viešąjį valdymą nuo perteklinės biurokratijos.

Norint pademonstruoti šių teorinių prielaidų gyvybingumą, būtina atlikti praktinę modelio simuliaciją konkrečiame viešojo sektoriaus konflikte.

5. Praktinė taikymo simuliacija: Duomenų centro statybos savivaldybėje atvejis

Realių viešojo sektoriaus konfliktų valdymui reikalingi bandomieji projektai, gebantys deeskaluoti priešpriešą tarp investicijų pritraukimo ir vietos bendruomenės bei aplinkosaugos interesų. Tradicinės konsultacijos dažnai virsta poliarizuotu kova, o omnikratinis modelis transformuoja problemą į paieškos užduotį.

Štai žingsnis po žingsnio pateikiamas duomenų centro statybos konflikto valdymo scenarijus:

1. **Pradinių žinių parengimas ir atvėrimas:** Savivaldybė pateikia patikrinamus pradinius duomenis: poveikio aplinkai vertinimus, elektros tinklų pajėgumus, vandens suvartojimo prognozes, investicijų dydį bei sukuriamų darbo vietų skaičių. Visi duomenys pateikiami kartu su jų neapibrėžtumo ribomis.
2. **I etapo eiga (Alternatyvų atradimas):** Inžinieriai, hidrologai, energetikai, vietos bendruomenės atstovai ir ekologai įsitraukia į pirmojo etapo platformą. Jie anonimiškai teikia ir vertina alternatyvas: pavyzdžiui, duomenų centro statybą kitoje teritorijoje, uždaros aušinimo sistemos diegimą, išskiriamos šilumos panaudojimą miesto šildymui arba visišką projekto atsisakymą. Rezultatas – išreitinguotas alternatyvų portfelis.
3. **II etapo eiga (Suinteresuotųjų pasirinkimas):** Vietos gyventojai, moksleiviai, investuotojai ir kiti suinteresuoti asmenys atlieka greitąjį DI palaikomą srities kompetencijos testą. Jį išlaikę, jie anonimiškai vertina pirmo etapo portfelio alternatyvas. Vadovaudamiesi atvirkštinės kalinio dilemos paskatomis, dalyviai siekia įvertinti alternatyvas nešališkai, atsižvelgdami į ilgalaikį poveikį žemupio vandens ištekliams, ekosistemoms ir ateities kartoms. Iš susiformavusios įverčių matricos išryškėja galutinis sprendimas.
4. **Įgyvendinimas ir stebėsena:** Ratifikuotas sprendimas perduodamas savivaldybės vykdomajam aparatui įgyvendinti. Faktiniai rodikliai (vandens ir elektros sąnaudos) yra nuolat stebimi ir tampa pagrindu būsimiems sprendybos ciklams.

Pereinamoju laikotarpiu savivaldybės privalo užtikrinti tam tikras pradines sąlygas:

- Išankstinį institucinį įsipareigojimą viešai svarstyti ir teisės aktų ribose įgyvendinti kolektyviai priimtą sprendimą.
- Teisinių eksperimentinių zonų (angl. *regulatory sandboxes*) ir konstitucinių teisių apsaugos saugiklius.
- Empirinį sprendimo poveikio vertinimą, lyginant jį su tradicinių politinių sprendimų rezultatais pagal sprendimų ilgaamžiškumą ir taisomųjų intervencijų poreikį.

Šis praktinis sprendybos modelio pritaikymas peržengia vienkartinio valdymo efektyvumo ribas ir daro gilią įtaką visuomenės pažintinei kultūrai.

6. Visuomenės pažintinio raštingumo ir kultūros transformacija

Kai teisė spręsti viešojo sektoriaus klausimus susiejama su realia kompetencija ir mąstymo pastangomis, iš esmės pasikeičia pagrindinių švietimo bei kultūros institucijų vaidmuo visuomenėje. Skaitymas, rašymas ir analitinis mąstymas nustoja būti pasyviu kultūriniu statusu ar pasirengimu stebėti politines kovas – jie tampa tiesioginiu veiksmingumo instrumentu (angl. *agency*) viešojoje erdvėje.

Mokyklose praktinis raštingumas įgyja naują pagrindą. Mokiniai, spręsdami realias savo aplinkos problemas (pavyzdžiui, erdvių pritaikymą ar patyčių prevenciją), taiko dviejų etapų sprendybos protokolą. Jie skaito šaltinius, formuluoja tikslias idėjas ir vertina kitų pasiūlymus, patirdami, kad jų argumentuotas mąstymas daro tiesioginį poveikį tikrovei.

Tuo pat metu bibliotekos, kultūros centrai ir bendruomenių namai transformuojasi į fizinę bei skaitmeninę infrastruktūrą kolektyvinei sprendybai, padedančią piliečiams gilintis į duomenis ir pasirengti greitiesiems kompetencijos testams.

Visą šį procesą ir jo grįžtamojo ryšio ciklus pavaizduoja ši sisteminė sąveikos schema:

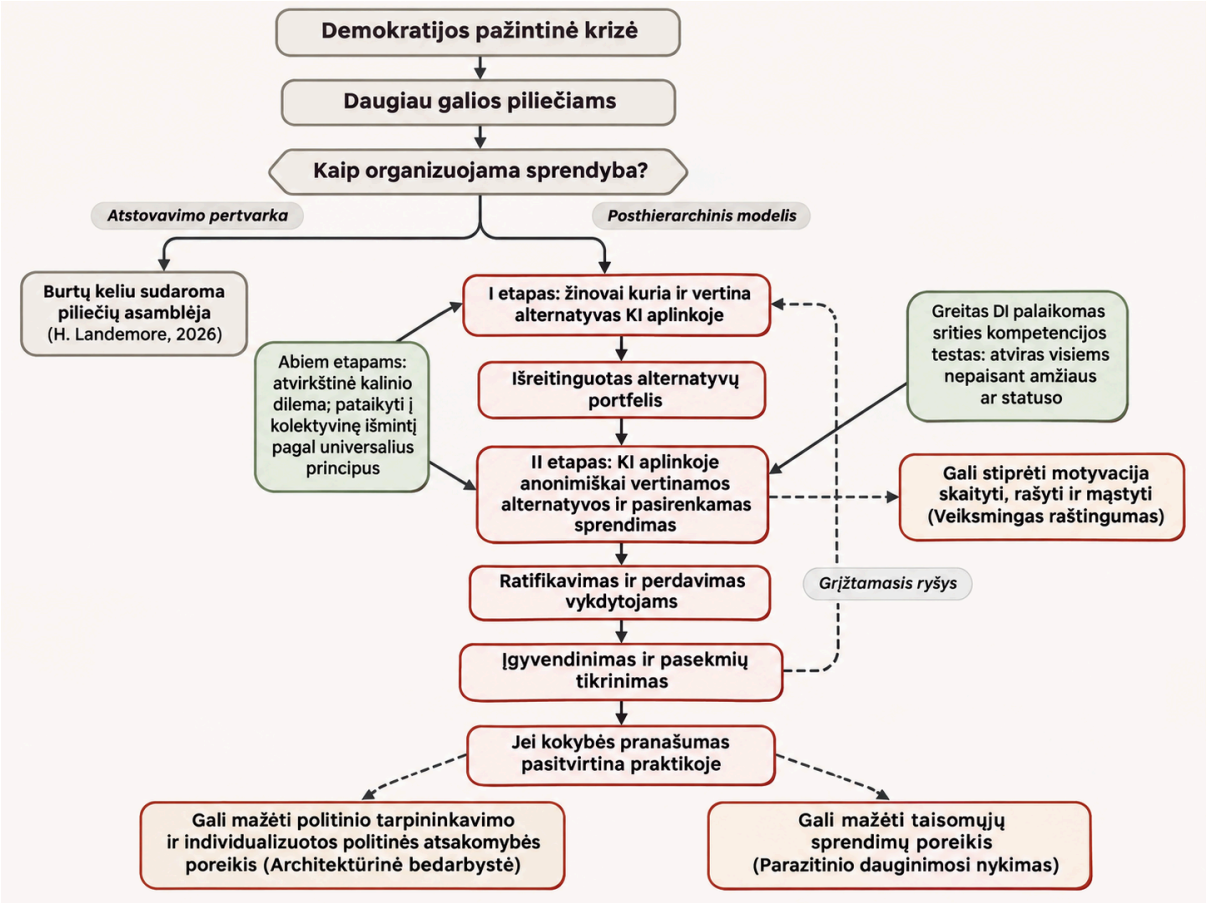

Taip sukuriamas teigiamas grįžtamasis ryšys: galimybė spręsti motyvuoja skaityti ir gilintis, o gilesnis supratimas užtikrina kokybiškesnius kolektyvinius sprendimus viešajame sektoriuje.

Ši pažintinio raštingumo transformacija atveria kelią galutinėms strateginėms išvadoms ir praktinėms įgyvendinimo rekomendacijoms.

7. Strateginės išvados ir įgyvendinimo rekomendacijos

Dviejų etapų omnikratinio valdymo modelis brėžia nuoseklią viešojo sektoriaus evoliucijos kryptį – perėjimą nuo procedūrinio atstovavimo prie protokolu grįstos omnikratijos. Ši transformacija leidžia sujungti išsklaidytą visuomenės kompetenciją, eliminuoti priklausomybę nuo nuolatinių politinių tarpininkų ir nukreipti skaitmenines technologijas bei dirbtinį intelektą žmogiškojo savarankiškumo stiprinimui.

Viešojo sektoriaus institucijoms rekomenduojama įgyvendinti šiuos strateginius žingsnius:

1. **Empirinių pilotinių projektų diegimas:** Pradėti taikyti dviejų etapų omnikratinį modelį savivaldos lygmeniu, sprendžiant vietos infrastruktūros, išteklių pasidalijimo ir viešųjų paslaugų gerinimo klausimus.
2. **Teisinės bazės adaptavimas:** Parengti teisinius saugiklius ir eksperimentinius reguliavimo mechanizmus (angl. *regulatory sandboxes*), leidžiančius savivaldybėms bei valstybės institucijoms teisiškai įsipareigoti įgyvendinti kolektyviniu intelektu priimtus sprendimus.
3. **Skaitmeninės ir fizinės infrastruktūros plėtra:** Švietimo ir kultūros įstaigas (bibliotekas, mokyklas, bendruomenių namus) integruoti kaip kompetencijos įgijimo bei sprendybos prieigos taškus.
4. **Objektyvus poveikio matavimas:** Nuolat vertinti omnikratinių sprendimų kokybę, lyginant juos su tradiciniais politiniais sprendimais pagal sprendimų ilgaamžiškumą, poveikį aplinkai ir taisomųjų intervencijų poreikį.
5. **Griežtas procedūrinis neutralumas:** Užtikrinti, kad algoritmai ir DI sistemos atliktų tik duomenų apskaičiavimo bei kompetencijos patikros funkcijas, neperimant iš žmonių vertinimo ir pasirinkimo teisės.

Neužtenka išmokyti žmogų mąstyti, jei jam neleidžiama spręsti. Reikia tokios visuomenės, kurioje mąstyti verta, nes nuo to priklauso, kaip gyvensime.